

החידוש היומי

חידוש יומי בדף היומי

קושיית המפרשים מכתונת יוסף וכלי יהודה שלא חששו לשאלה

במשנה במסכת יבמות (קכ.) תנן: אין מעידין אל על פרצוף פנים עם החוטם, אע"פ שיש סימנין בגופו ובכליו. והגמרא דנה אם סימנים דאורייתא או לאו דאורייתא, ומקשה הגמרא (ע"ב) להצד שסימנים דאורייתא, אם כן אין צורך בסימן מובהק ומדוע שנינו במשנה שאע"פ שיש סימנים בגופו ובכליו אין מעידים עליו. ומבאר הגמרא שהמשנה עוסקת בסימנים שאינם סימנים כלל, כגון בגופו - אם גבוה הוא או נמוך, ובכליו - אם לבנים הם או אדומים. ועוד מבאר הגמרא שכליו אינם סימנים לפי שיש לחשוש שמא השאילם לאחר.

וכך נפסק בשו"ע (אה"ע סימן יז סכ"ד): מצאוהו הרוג או מת, אם פדחתו וחוטמו ופרצוף פניו קיימים, והכירוהו בהם שהוא פלוני, מעידין עליו. ואם ניטל אחד מאלו, אע"פ שיש להם סימנים מובהקים ביותר בכליו, אינם כלום, דחיישינן לשאלה וכו'.

מכח דין זה תמהו המפרשים על שני מעשים המפורשים בתורה אשר בהם נראה להדיא כי הביא ראייה מכח כלי אדם, ולא חששו לשאלה. המעשה הראשון הוא במכירת יוסף, שכך נאמר בפרשת וישב (בראשית לז לא-לד): ויקחו את כתונת יוסף וישחטו שעיר עיזים ויטבלו את הכותונת בדם. וישלחו את כתונת הפסים ויביאיו אל אביהם ויאמרו זאת מצאנו הכר נא הכתונת בנך היא אם לא. ויכירה ויאמר כתונת בני חיה רעה אכלתהו טרוף טרוף יוסף. ויקרע יעקב שמלותיו וישם שק במתניו ויתאבל על בנו ימים רבים.

המעשה השני בפרשת וישב גם כן, אחר שגזר יהודה את דינה של תמר לשריפה, נאמר (בראשית לח כה-כו): היא מוצאת והיא שלח אל חמיה לאמר לאיש אשר אלה לו אנכי הרה ותאמר הכר נא למי החותמת והפתילים והמטה האלה. ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני וגו'.

הנה למדנו משני מעשים אלו כי על ידי סימן הכלים קיבלו לדבר פשוט שאכן יוסף הוא שנהרג ותמר היא שבא עליה יהודה, ולא חששו לשאלה - שמא יוסף השאיל בגדיו לאחר והוא הנהרג, או שמא לקחה תמר את כלי יהודה מאשה אחרת והיא הרה לזנונים.

ביאור המהרא"ל צינץ עפ"י דברי המהרי"ט שאין חוששים במידי דמצוה

המהרא"ל צינץ בספרו מלא העומר (שם) מבאר על פי זה את מה שנמצא במסורה קשר בין שני פסוקים אלו, אשר בשניהם נאמר הלשון 'הכר נא'. 'הכר נא הכתונת בנך היא' ו'הכר נא למי החותמת'. והנה יש להקשות מה שאלו את יעקב הכתונת בנך היא, וכי לא ידעו שזו הכתונת אשר בשלה קנאו בו. אלא שבאמת על פי הדין אין ראייה מעצם מציאת הכתונת, כדרך שאמרו בגמרא ביבמות שאין להתיר עגונה על סמך סימני הבגדים שנמצאו על ההרוג, משום שחוששים לשאלה, שמא השאילם לאחר והוא שנהרג.

ואמנם בשו"ת מהרי"ט (ח"ב אה"ע סימן לה) כתב שאין חוששים לשאלה במידי דמצוה, כגון בארבע כנפות, לפי שאין דרך להשאילה לאחר ולהיות ערום בלא אותה מצוה. ובמפרשים מבואר שהכתונת שהיתה ליוסף היתה כמו בגדי כהונה, שהיתה העבודה בבכורות. וממילא מצד עצם מציאת הכתונת לא היתה ראייה שזה יוסף, וכל כח הראיה היה מחמת מעלתו של יוסף וצדקתו שלא היה משאיל לאחר כתונת זו שהיא כבגדי כהונה. וכך אמרו האחים לאביהם, הכר נא אתה שמכיר בחינת צדקתו, הכר נא אם אכן כתונת זו של בנך והוא שלבשה, או שאפשר שיש לחוש שמא השאילה לאחר.

על דרך זה יבואר גם מה שהתחכמה תמר ולקחה דווקא 'חותמך ופתילך', כי חותמת מבואר בגמרא ביבמות שם, שאין דרך להשאילה משום חשש זיוף [שמא יעשה חותם וצורה כנגד טבעתו וילך ויראהו לאשתו ויטול הימנה כל אשר ישאל. רש"י]. וכן גם 'פתילך' שהם התפילין והטלית שלו [כמו שכתב הבעל הטורים (בראשית לח יח) ש'פתילך' אותיות תפילך. וכן הובא בכמה ספרים בשם מדרש: 'חותמך ופתילך' - אלו תפילין וציצית], ומידי דמצוה אין אדם משאיל לאחר. וזה סימן המסורה שבשני מקומות אלו היה אפשר להכיר הדבר על אף שכלים אינם סימנים, כיון שהיה מידי דמצוה שאין אדם משאיל.

גם בשו"ת נפש חיה (תקנת עגונות סוס"י ד) הביא קושייה זו בשם החמדת שלמה, למאן דאמר דבכלים חיישינן לשאלה, מה הועילו השבטים כשהביאו ליוסף את כתונת בנו, הלא חיישינן לשאלה. ואף הוא יישב בדרך זו, שכן בצרור המור מבואר שהטעם שנתקנאו אחיו בכתונת פסים היתה לפי שכתונת זו היתה בגדי כהונה, שרצה יעקב לתת לו את הבכורה ובתחילה היתה העבודה בכתונת, כדרך ששימש משה בשבעת ימי המלוואים בחלוק לבן (תענית יא:). וממילא היתה כתונת זו בגד של מצוה שאין חוששים בו לשאלה, כמו שכתבו הפסוקים לגבי ציצית.

ביאור האמרי כהן שיעקב הכריע כן מכח 'הוא שאבד הוא שנמצא'

בספר אמרי כהן ביאר באופן אחר על מה סמכו יעקב ויהודה, ובכך ביאר אף הוא את הקשר שבין שני הפסוקים כפי שנראה בדברי המדרש (ב"ר פד יט) אמר רבי יוחנן, אמר הקב"ה ליהודה, אתה אמרת 'הכר נא', חייך שתמר אומרת לך 'הכר נא'.

דהנה הגמרא בפסחים (י.) מביאה מחלוקת רבי ורשב"ג בדיון שדה שנאבד בה קבר, ונמצא בה קבר, אם הנכנס לתוכה טהור שאני אומר קבר שאבד הוא קבר שנמצא או שתיבדק כל השדה כולה.

חשש

שאלה

בכתונת

הפסים

יום שלישי ו תמוז

יבמות דף קכ

להצטרפות לקבלת החידוש

a8843414@gmail.com

ועפ"ז ביאר שעל כך סמך יעקב באומר 'כתונת בני', שכיון שיוסף לא שב, ומאיך נמצאת כתונת זו המוכיחה שעכ"פ אדם נהרג בדרך זו, ממילא תולים ואומרים זה שאבד זה שנמצא [והארכנו במק"א בדין זה של 'זה שאבד זה שנמצא' בהיתר עגונה].

והנה בגמרא במסכת מכות (כג:): אמר ר' אלעזר, בשלשה מקומות הופיע רוח הקודש, בבית דינו של שם, בבית דינו של שמואל הרמתי, ובבית דינו של שלמה. ומבארת הגמרא: בבית דינו של שם, דכתיב "ויכר יהודה ויאמר צדקה ממני", ולכאורה מהיכן ידע שאכן ממנו הרתה, הלא אפילו שהוכיחו לו בכליו שהוא בא עליה, הלא יתכן שכדרך שהלך הוא אליה, הלך אליה גם אדם אחר. אלא שיצאה בת קול ואמרה 'ממני יצאו כבושים'. והגמרא מקשה על ראייה זו שיצאה בת קול, שהלא יתכן שיהודה חישוב שאכן לפי חשבון הימים נראה שהתעברה ממנו, ואף שיתכן שהתעברה מאחר 'דחזינן - מחזקינן, דלא חזינן - לא מחזקינן', דהיינו שתולים את הדבר במה שידוע ונראה לעינינו ולא תולים בדבר שאין לנו בו ידיעה. ומסיקה הגמרא שאכן אין ראייה לדבר זה אך כך קבלה היתה בידיהם שהופיעה בת קול.

והנה בת קול זו עליה מורה הגמרא, לא באה אלא כשאמר יהודה 'צדקה', ואילו תמר ששלחה 'הכר נא' רצתה להצדיק עצמה גם בלא זה - ועל כרחך שהיא סמכה בדבריה על סברת הגמרא 'דחזינן מחזקינן' על ידי שימנה הימים והחודשים. וסברא זו היא אותה הסברא של 'זה שאבד זה שנמצא'. וזהו שאמר המדרש שמאותה הסברא שסבר יהודה שיעקב יכריעו שמת בנו מכח 'זה שאבד זה שנמצא', מכח אותה סברא בשרתו תמר 'הכר נא' דחזינן מחזקינן דלא חזינן לא מחזקינן.

ראיית רבי צדוק הכהן מלובלין מכתונת יוסף ומו"מ החידושי הרי"מ בראייתו

בספר ליקוטי יהודה (בראשית לז לג) מביא בשם רבי משה אלעזר מעיר יעזשיארנע בגור, ששמע מאחד שנשלח מרבי צדוק הכהן מלובלין אל בעל החידושי הרי"מ, כשבאמתחתו שאלה בענין היתר הגונה, ותוכן השאלה היה אם היכר כתונת הוא סימן מובהק [לצורך אותו בסניף להתר]. והביא בתוך דבריו רבי צדוק ראייה לסניף זה ממה שהסיק יעקב אבינו מכתונת הפסים כי יוסף מת.

ובדרך נסיעתו לגור הלך השליח דרך איזה עיר אחת והראה המכתב לרב אותו העיר, וכשקרא הרב ראייה זו אמר כי לפי דעתו אגב חורפא שבשתא, שהרי אדרבה מפסוק זה נראה להדיא שכתונת אינה סימן - שהרי חזינן לבסוף שיוסף היה חי, ולא כפי שהסיק יעקב אבינו שמת הוא.

כשבא לגור ובא בדברים עם החידושי הרי"מ, שח לו כל אותו המעשה בראיית רבי צדוק ובטענת אותו הרב, והחידושי הרי"מ הצדיק את דברי רבי צדוק, כי תורתנו הקדושה היא תורת אמת, ואם אמר יעקב אבינו 'כתונת בני' - הרי שפיר יש ללמוד מכך הלכה שכתונת היא סימן טוב. ואדרבה מה שיוסף היה חי - זה היה עובדה שלא כדרך הטבע מן השמים. ובהערה שם נוסף מ'כתבי חסידים' שהוכיח כן החידושי הרי"מ גם מעצם מה שהשבטים שלא היו קטלי קניא שלחו הכתונת ליעקב כדי להוכיח על ידה שיוסף מת - וע"כ שאף הם סברו שכתונת היא סימן טוב והגון.

ביאור הבירך יצחק שכתונת שעשה אביו אין אדם משאיל דומיא דכיסו וארנקו

בספר בירך יצחק כתב בזה דברים אחרים. דהנה לכאורה יש להבין מדוע הוצרכו האחים לשלוח את הכתונת ליעקב אביהם, הלא יכולים היו לומר לו שמצאו כתונת יוסף והנה מלאה היא בדם. ואמנם מבואר בגמרא בבא מציעא (כג:): שאף כלים שאין בהם סימן חייב להכריז עליהם, כדי להחזירם לצורבא מרבנן המכיר בהם בטביעת עינו. וכך פסק הרמב"ם (פי"ד הי"ב): המוצא כלי חרש וכיוצא בהן מכלים שצורת כולן שוה... חייב להכריז, שאם יבא תלמיד חכם ויאמר אע"פ שאינו יכול ליתן בכלי כזה סימן יש לו טביעות עין, חייב להראותו לו, אם הכירו ואמר שלי הוא - מחזירין.

וממילא האחים הביאו הכתונת לאביהם כדי שיכריעו אם כתונת בנו היא ע"י טביעות עין. ואמנם יעקב השיבם ואמר "כתונת בני" וכוחו היתה שאינו צריך לדון זאת רק מכח טביעות עין, אלא גם מצד מה שהיא כתונת בנו. שכן בגמרא ביבמות שם מבואר עוד, שאין אדם משאיל את כיסו וארנקו כיון ש'מנחשי אינשי ולא מושלי', ופירש רש"י: שלא יטול זה מזלו. וזאת השיבם אביהם שגם את הכתונת של יוסף יש לדון מחמת זה כסימן מובהק ולא לחשוש לשאלה, כי כיון שאביו עשה לו כן לרוב אהבתו הרי זה ככיסו וארנקו שאין אדם משאיל מזלו הטוב לאחרים.

ביאור התורת אהרן עפ"י דברי הראנ"ח שאין חוששים כשרק אדם זה נוהג ללבוש כן

ובספר תורת אהרן לרבי אהרן קרול זצ"ל (עמוד קב) ביאר באופן אחר, בהקדימו הערה נוספת בלשון הפסוק. דהנה רש"י פירש "ויפשיטו את יוסף את כתנתו" - זה חלוק, דהיינו שמלבד כתונת הפסים הפשיטוהו גם את חלוקו הפנימי. ולכאורה מדוע לא שלחו לו את החלוק הפשוט ובחרו דוקא לשלוח את כתונת הפסים.

ואמנם בבאר היטב (אה"ע סימן יז ס"ק עא) הביא בשם הראנ"ח שאם אין מנהג המקום ללבוש אותו מלבוש, אלא אותו אדם בלבד - אין חוששים לשאלה. והנה פשוט שכתונת הפסים לא היה המנהג ללבושה אלא יוסף בלבד. ובפרט לפי מה שהביא הכלי יקר שהבכורה נטלה מראובן וניתנה ליוסף ולכן לבש בגד זה לכבוד ולתפארת על העבודה שהיתה בבכורות, דוגמת כתונת תשבץ. ולדבריו ודאי שלא היה ראוי שילבוש בגד זה אדם אחר מלבד יוסף, וממילא אין להקשות מדוע לא חשש יעקב לשאלה - וכדברי הראנ"ח שבכנה"ג אין חוששים לשאלה. ולכן דקדקו לשלוח לו דוקא את כתונת הפסים ולא את חלוקו הפשוט.

"כשבא
בדברים עם
החידושי
הרי"מ, שח
לו כל אותו
המעשה
בראיית רבי
צדוק הכהן
ובטענת
אותו הרב.
והחידושי
הרי"מ
הצדיק את
דברי רבי
צדוק"

להנצחות והקדשות
נא לפנות למייל המערכת
תודה רבה!